

ONAFHANKELIJKE PARTIJ

Van de vele nieuwe partijen die zich voor de landelijke verkiezingen van juli 1922 hadden aangemeld, was de **Onafhankelijke Partij** (*Comité voor de Verkiezing van Onafhankelijke Kamerleden*) ongetwijfeld een van de meest spraakmakende. Het comité was ontstaan rondom het vrijzinnig-democratisch Tweede-Kamerlid E.A. van Beresteyn en werd in de wandeling dan ook wel als het *Comité Van Beresteyn* aangeduid. Behalve als een vurig pleitbezorger voor culturele belangen gold Van Beresteyn tevens als *enfant terrible* van de Vrijzinnig Democratische Bond. Zijn eigenzinnig gedrag - Van Beresteyn was wars van fractiediscipline - strookte niet met het door de als autoritair te boek staande partijleider H.P. Marchant uitgestippelde regime. Al in 1918 had Van Beresteyn een korte crisis binnen de fractie veroorzaakt, daar hij met behulp van voorkeurstemmen in de Tweede Kamer was gekozen. Van Beresteys actie was - tot woede van Marchant - ten koste gegaan van de enige vrouwelijke kandidaat van de VDB, Aletta Jacobs. Vier jaar later, bij de vaststelling van de kandidatenlijst voor de verkiezingen van 1922, wendde Marchant samen met P.J. Oud dan ook zijn invloed binnen de partij aan om Van Beresteyn buitenspel te zetten.

Furieus trok Van Beresteyn zijn conclusies en stapte, evenals E.M. Teenstra, uit de VDB-fractie. In een kort daarop verschenen brochure *Waarom ik de Vrijz.-Dem. Kamerfractie verliet* hekelde hij in buitengewoon felle bewoordingen de volledig door Marchant gedomineerde partijcultuur van de VDB, waarbinnen de speelruimte voor eigen meningen en opvattingen nihil geworden was.

Van Beresteys aanval op het 'marchantisme' kreeg al spoedig veel weerklank binnen de VDB, bijvoorbeeld vanuit de afdeling Utrecht van de partij (o.a. J.J. Schep). Daarnaast vond Van Beresteyn veel sympathisanten in de kringen van de vrijzinnige tijdschriften *De Amsterdammer* (G.W. Kernkamp) en de *Vragen des Tijds* (E.A. van Raalte). Zowel Kernkamp als Van Raalte legde een direct verband tussen wat inmiddels het 'conflict Van Beresteyn' heette en het nieuwe kiesstelsel. Dit stelsel van evenredige vertegenwoordiging had immers een aanzienlijke versterking van de macht van de partijbesturen ten gevolge gehad, die niet alleen ten koste was gegaan van de onafhankelijkheid van de volksvertegenwoordiger, maar ook van de macht van de kiezer. Deze was vrijwel iedere mogelijkheid ontnomen om buiten een van de partijen om nog macht uit te oefenen.

Een andere groep die zich achter Van Beresteyn schaarde was het zogenaamde Comité van Kunstenaars, onder leiding van Jan Kalff. Met Van Beresteyn, zo vreesden veel kunstenaars, verdween tevens de laatste werkelijke pleitbezorger voor de belangen van kunst en cultuur uit de Kamer. Dit was in een periode waarin de roep om bezuinigingen steeds sterker werd geen prettig vooruitzicht.

In maart 1922 vonden de verschillende groepen elkaar in een door Kernkamp opgericht Comité voor de Verkiezing van Onafhankelijke Kamerleden. Naast voormalig vrijzinnig-democraten als Van Raalte, Netscher en Bos, telde het comité tal van prominente wetenschappers en kunstenaars in haar gelederen: de historici Huizinga en Brugmans, de kunstenaars Jan Kalff en Jan Veth, de bekende vrouwelijke arts Catharina van Tussenbroek en het voormalig SDAP-Kamerlid J. van Leeuwen.

De coalitie van deze verschillende groepen werd bijeengehouden door één persoon: E.A. van Beresteyn. In het manifest, dat het comité kort na haar oprichting liet verspreiden, werd getracht de cultuurpolitieke verlangens te verenigen met de staatkundige denkbeelden van Kernkamp en Van Raalte. Het comité achtte het nodig dat volksvertegenwoordigers werden gekozen die 'los van knellend partijverband of program, in de aangelegenheid van het staatsbestuur zelfstandig zullen oordelen en handelen'. Het comité voegde daaraan toe dat de geestelijke verheffing van het volk het uiteindelijke einddoel van alle politiek zou moeten zijn. 'Voor iedere begaafdheid de blijdschap der vrije ontplooiing, voor een ieder vreugde van het beschavingsbezit', zo heette het in het manifest. Voorts besloot het comité de lijst van kandidaten alfabetisch te rangschikken: de kandidaten met de meeste stemmen zouden worden afgevaardigd.

Het optreden van het Comité deed het nodige stof opwaaien. Gezaghebbende kranten als het *Algemeen Handelsblad* en de *Haagsche Post* gaven blijk van hun sympathie voor het initiatief, maar veel andere kranten hekelden het comité vanwege het ontbreken van duidelijke beginselen; Van Beresteyn's comité werd afgedaan als een opportunistische 'een-mans-ijdelheid-partij', die slechts ten doel had Van Beresteyn terug in de Kamer te brengen.

In haar verkiezingscampagne richtte de partij zich voornamelijk op een elitair publiek van intellectuelen en kunstenaars. Electoraal gezien was deze groep echter te klein om Van Beresteyn's comité tot een werkelijke bedreiging voor de VDB te maken. Het comité slaagde er niet in om zelfs maar één enkele onafhankelijke volksvertegenwoordiger af te vaardigen.

Zoals zo dikwijls het geval is bij nieuwe partijen, zakte ook het comité na deze teleurstellende verkiezingsuitslag in elkaar. De meeste intellectuelen en kunstenaars trokken zich terug naar hun eigen wereld, terwijl Van Beresteyn zelf de overstap waagde naar de Vrijheidsbond, alwaar hij bleef ijveren voor een verandering van een kiesstelsel. Een kleine, binnen het comité weinig invloedrijke groep rond A.K. Hardenberg en H.G. van Wijngaarden, probeerde eind 1922, begin 1923 onder de naam 'Cultureel-Onafhankelijken' het bestaan van de partij nog te rekken. Zonder Van Beresteyn als integratiefiguur was de partij echter ten dode opgeschreven.